

Historien som scene hos Ludvig Holberg og Charlotta Dorothea Biehl

Anne-Marie Mai

Ludvig Holberg (1684–1754) og Charlotta Dorothea Biehl (1731–1788) er to centrale og meget forskelligartede skikkelser i nordisk oplysning. Norske Ludvig Holberg tog hurtigt sin filosofiske og teologiske eksamen fra Københavns Universitet og skyndte sig at skrabe penge sammen, så han kunne foretage en Europarejse. Han tog af sted fra Bergen i så ung en alder, at rejsefællerne hviskede om, at spinkle, halvvoxne dreng med pigeansigtet næppe selv var i stand til selv at knappe sine bukser.¹ Holberg gjorde sidenhen karriere ved Københavns Universitet både som professor, rektor og succesfuld regnskabsfører,² og han blev med sine historiebøger, satirer, komedier, essays, fabler og levnedsbreve den moderne dansksprogede litteraturs førstemand.

Charlotta Dorothea Biehl var som pige afskåret fra universitetsuddannelse, rejser til udenlandske universiteter og fra offentligt embede. Hendes verden omfattede først og fremmest det fædrene hjem og haven ved Charlottenborg, hvor faderen havde embedsbolig. Charlotta Dorothea Biehls far, Christian Æmilius Biehl, var inspektør ved Det Kongelige Billedhugger- og Bygningsakademi, der havde hjemsted på Charlottenborg. Hun stammede således fra en borgerlig embedsfamilie med en god indkomst, kontakt med billedkunstnere og hoffolk og igennem sin morfader også med adgang til et fint udstyret bogskab, og hun kastede sig over bøgerne med en iver, der minder om den, Holbergs opvakte Zille Hans-datter opviser i satiren, "Zille Hans Dotters Gynaecologia" (1722).³ I denne satire hvæsser Holberg veloplagt og spottende sin pen på datidens uforstand, når det gælder kvinders muligheder for uddannelse og for at være nyttige samfundsborgere.

Charlotte Biehl læste Holberg fra barnsben. Hendes elskende morfader havde foræret hende Holbergs komedier, hans satiriske digt *Peder Paars* og hans Danmarkshistorie. Men morfaderen døde, og det blev et mentalt forhindringsløb, Charlotta Biehl må give sig ud på for at uddanne sig selv. Hendes far var afvisende over for ethvert forsøg fra hendes side på at dyrke læsning og selvstudier.

Han foretrak, at hun hurtigt blev gift. Hun afviste imidlertid forskellige friere, og det lykkedes hende faktisk trods mange forbud og påbud fra faderens side at lære sig moderne sprog, blive komedieforfatter, skrive vers og fortællinger, udarbejde oversættelser, der vakte både samtidens og eftertidens beundring, samt skrive historiske og selvbiografiske breve. På teateret blev hun Holbergs efterfølger og begrebet "den biehlske periode" har været brugt i dansk teaterhistorie.⁴ Især Charlotta Biehls selvbiografiske brev, hendes komedier og historiske breve har betydet, at eftertiden langt om længe er begyndt at se hende som en af den danske oplysnings betydeligste skikkelser af både nordisk og europæisk format.⁵ Hun er det danske litterære 1700-tals førstedame.

Man kan drage mange sammenligninger mellem Ludvig Holberg og Charlotta Dorothea Biehl, og det mest oplagte er at se på deres engagement i teateret, hvor der viser sig såvel ligheder som forskelle. Deres komediekunst har været genstand for sammenlignende analyser,⁶ men de har også en anden stærk fælles interesse, nemlig historieskrivningen, som det er værd at se nærmere på. Og man mærker tilmed, hvorledes de to skribenters arbejde med komediekunsten også sætter sit præg på deres historieskrivning. Man kan tale om, at historien bliver til scener og karakterer i deres fremstilling, hvilket vil blive nærmere diskuteret i det følgende.

Nyttige historier

Trods forskelle i uddannelse og karrieremuligheder delte Holberg og Biehl et engagement i såvel teatret som historien.⁷ De to genrer, komediekunsten og historieskrivningen, kan synes helt forskelligartede, og de var knyttet til hver deres institution: teatret for komediekunstens vedkommende og universitetet for historieskrivningens vedkommende. Begge genrer var endvidere tæt forbundet med det enevældige monarkis iscenesættelse af sig selv og sin magt. Men man kan hævde, at Charlotta Biehl og Ludvig Holberg på hver deres måde lod scenekunsten og historieskrivningen inspirere hinanden. Historien er i deres fremstillinger ikke blot en kommenteret kongelig kronologi, men en levende fortælling, og sceniske fortælleformer og dramatiske elementer gør sig gældende i deres skrivestil.

Både som universitetsmand og skribent var Holberg stærkt optaget af historieskrivning. Han elskede simpelthen faget historie, som han ønskede at gøre til et førende undervisningsfag på universitetet. Han blev selv professor i historie ved Københavns Universitet efter i flere år at have holdt ud med et professorat i det fag, han mindst af alt brød sig om: den efter hans opfattelse ulidelige og gammeldags metafysik. I forhold til Holbergs samlede virke giver det god mening, at

”Historiens muse” og ”Digtingens Muse” dekorativt residerer side om side på hans sarkofag i Sorø Klosterkirke, udført af den berømte skulptør, Johannes Wiedewelt, 1779–1780. Charlotta Biehls gravmæle er desværre ikke bevaret. Hun var stedt til hvile i Sankt Petri kirke i København, men hendes kiste blev bogstaveligt talt ramt af historien selv, idet en engelsk fuldræffer sprængte den i stumper og stykker under Københavns bombardement 1807. Hendes ligplade landede for fødderne af en ung mand.⁸

For både Ludvig Holberg og Charlotta Biehl gælder det, at historien er et moralsk eksempel materiale, eftertiden må og skal drage nytte af. Historien er nyttig og ligger lige for hånden i form af dokumenter, aviser, breve og mundtlige udsagn i samtid og eftertid. Historien er således ikke en åndelig proces af fremskridt, dannelse og håb, som den blev det for nationalromantikkens digtere og tænkere. Historien udvikler sig ikke, den udspiller sig som moral og fornuft eller mangel på samme.

Holberg arbejder målbevidst på, at historien i hans udgave ikke skal ende som tørre tal eller forudsigelig apologi. I sin moralske fabel ”Om historiens skæbne” (nr. 148)⁹ viser Holberg, at historien nemt kan komme under pres, hvis den følger det program, Holberg selv opstiller for den: at turde være kritisk over for både adel og bønder. I den moralske fabel har historiens kritik af både adel, bønder, konger, embedsmænd, gejstlighed og købmænd ført til, at de har rottet sig sammen og sat historien fra bestillingen. Og da historien ikke kan noget håndværk, må den herefter ernære sig som medhjælp for en skorstensfejer, et job, der giver mindelser om den forudgående bestilling med at rense op. Historien søger om lov til at komme tilbage til sit embede, og det lykkes den langt om længe. Men nu må historien kun skrive om store mænds fødsel, dåb, død og ligfærd og om ildebrand, kometer og jordskælv. Den må også godt omtale krige, men den må ikke søge efter årsagerne til krig eller tillade sig nogen slags kritik, så nu er historien blevet en knastør liste af årstal og et dagsregister.

Charlotta Biehl ser det som formålet med sin historieskrivning at øge kendskabet til mennesket og det menneskelige. Hun skriver sin historiske breve på opfordring af sin ven, den centralt placerede embedsmand, kronprinsens kammerjunker, Johan Bülow (1751–1828), og erklærer over for ham: ”Jeg ved meget vel, min elskede ven, at meget af det De her har læst er ubetydeligheder, men da man af sådanne oftest lærer mennesket bedst at kende, og de tillige må være min Bülow ubekendte, siden de fleste ikke holder det umagen at lægge mærke til dem, så har jeg ikke villet udelade noget af hvad der faldet mig ind”.¹⁰ Når Bülow opfordrer Biehl til at skrive historiske breve og forsyner hende med historiske kildematerialer, kan det hænge sammen med, at han mener, at hendes skrivestil og fortælling

måske kunne gøre ham klogere og give ham en indsigt i det samtidshistoriske drama, som han selv, som kronprinsens nære medarbejder, er en del af. Han har måske også gerne ville sikre sig en fortolkningsret i forhold til de historiske be-
givenheder.

Holbergs historiske karakterer

Holbergs første udgivelse i 1711 handlede om Europas historie – et værk, der indblandede ham i en længere polemik, hvor historikeren Andreas Hojer (1690–1739) påstod, at Holberg var alt for tæt på sine kilder. Anklagen fik Holberg til at svare igen med to satiriske disputatser, der blev begyndelsen på hans satiredigtning og dermed det kunstneriske forfatterskab.

I 1732–1735 udkom hans tre bind store *Dannemarks Riges Historie*, der reviderede og byggede videre på Arild Huitfeldts danmarkshistorie *Danmarks Riges Krønike*, som sluttede 1559. Holberg gav det nyeste stof størst vægt og lod værket afrunde med en lang skildring af enevældens indførelse. Frederik III fremhæves for sin interesse for lærdom og kunst og træder frem som en ny slags helte-karakter i slutningen af skildringen. De sidste sider af den store historiebog koncentrerer sig om at fortælle om kongens vigtige indsats for bøger og videnskab. Kongen sikrer universitetet et bibliotek, hjælper professorer med stipendier og sikrer kirken udgivelser af prædikener. Han er selv ofte til stede, når professorerne disputerer og deklamerer. Holberg ser her tydeligvis træk af en fremtidig ideel, oplyst monark.

Blandt de mange markante historiebøger fra Holbergs hånd er også de sammenlignende historiefremstillinger, hvor Holberg inspireret af antikkens historiske mester, forfatteren Plutarch, sætter historisk personer sammen to og to og sammenligner dem. Holberg arbejdede som historiker ikke ud fra den moderne kildekritik, som hans kollega, professor Hans Gram (1685–1748), fik udviklet på dansk grund i forbindelse med sine historiske og litteraturhistoriske arbejder. I stedet lagde han vægt på fortællingen og historikerens evne til at skabe overblik og til at undgå at fortæbe sig i detaljer og blive for abstrakt. Historie var hverken kongerækken eller læssevis af dokumenter. At skrive historie kræver ifølge Holberg dømmekraft og evne til at reflektere; det er nødvendigt at have de tilstrækkelige materialer, beherske skrivekunsten og være dristig og oprigtig, og det er nødvendigt ikke at lade sin egen mening eller en ide om at ville rose sit fædreland styre fremstillingen af begivenhederne.

Ud af hele massen af dokumenter skal historikeren skabe en sammenhængende fremstilling – en kæde af begivenheder, hvor det ikke er kronologien, der

styrer, men tolkningen og sammenhængen. Holbergs metodiske refleksioner demonstrerer, hvorledes historiefortællingen netop bliver en konstruktion over de historiske materials muligheder med henblik på at undervise læserne og bruge historien som et spejl. Ludvig Holberg arbejder både i sin *Dannemarks Riges Historie* (1732–1735) og senere i *Adskillige store Helte og berømmelige Mænds sammenlignede Historier* (1739–1753), og *Adskillige Heltinders og navnkundige Damers sammenlignede Historier* (1745),¹¹ med en anekdotisk, moralsk pointerende og dramatiserende fremstilling af sine hovedpersoners offentlige liv. Han får belyst historiske personer fra nye sider, veksler mellem anekdoter og lange linjer og skaber uventede og interessante perspektiveringer.

I sine *Helte-Historier* forklarer Holberg, at han simpelthen ikke orker at høre på påstande som "Europæer ere af Naturen stridbare, og Asiatiske Folk af Naturen feige".¹² Han vil åbne historiestudiet fra en ny side, så det bliver spændende og lærerigt for læseren og kombinerer beskrivelse, analyse og vurdering, ofte med reference til afgørende historiske scener eller til historiens hovedpersoner som hovedpersoner i historiens drama. Det gælder for eksempel skildringen af profeten Muhammed, hvor dennes ægteskab, hans liv som eremit og et dramatiske forsøg på at forgifte ham fortælles scenisk og konkret. Muhammed sammenlignes med den iranske profet Zoroaster eller Zarathustra. Holberg er kritisk over for Muhammed, der ikke er nogen lærd mand, mens Zoroasters lærdom til gengæld er prisværdig, men også gør ham yderst farlig. På historiens scene ligner Muhammed i Holbergs øjne på den ene side en bedrager, hvis lære var udtænkt for at indynde sig hos araberne, men på den anden side kan Muhammed også opfattes som en drømmer, der oprigtigt troede på sine ideer. Som scenisk karakter får Muhammed lov at veksle mellem skurkagtighed og drømmende menneskelighed. Han er således ikke nogen flad karakter, der blot besidder med en enkelt egenskab. Han ses som en flertydig historisk person, der har og har haft stor betydning. Den historiske karakter bliver således forskellig fra de "flade" karakterer, som Holberg bruger i sine komedier til at illustrere en problematisk egenskab: stundesløshed, snobberi eller praleri.

Holberg kan ikke kaldes en moderne psykolog, men han er en fornufttænder, der søger fornuften, hvor end den viser sig, og han er meget optaget af at finde den i fremmede kulturer eller hos det af samtiden lidet agtede kvindeskøn. Holberg er særdeles interesseret i kvindernes samfundspotentiale, og hans betragtninger over kvindernes muligheder for at bidrage til at øge fornuften er markant moderne, også i forhold til en europæisk kontekst.¹³ Holbergs sammenlignende heltindehistorier understreger netop kvinders betydning i historien og leverer moralske studier og analyser, også fra fremmede kulturer. Holberg er, når det gælder

fremmede steder og himmelstrøg, elementært nysgerrig. Han er optaget af både at bringe ny viden til torvs, vise fornuftens universalitet og bruger løs af de kilder, han kan få fingre i.

Der er mange heltinder at beundre, man også berømte kvinder kan der være grund til at kritisere. Det gælder Maria Stuart og den svenske dronning Christina, som Holberg ikke har meget tilovers for, eftersom hun opgav sit ansvar som regent for at antage en "fremmed tro", katolicismen. De to kvinder stilles i fremstilling op over for hinanden som to typer og vendes og drejes for læserens øjne. Her er fremstillingen ikke fortællende, men dramatisk konfronterende og pointerende.

Maria var en større, men Christina en selsommere Synderinde, at hos den Første vare større, men hos den Sidste fleere Feyl. Maria vilde synes bedre end hun var, og Christina ville synes værre end hun virkeligen kunde dømmes at være. Den Første beklagede sig over sin Trængsel og Landflygtighed som uforskyldt: Christina brystede sig af sin Landflygtighed, holdt sig for større Ære at følge Don Qvixots end den store Gustavi Fodspor, og at være en vandrende Ridder end en regierende Dronning, hvorudover, saasom den eene af Undersaatterne var meest hadet, saa var den anden meest foragtet. Kort at sige: Den Førstes Levnet giver Materie til en Tragoedie, den Sidstes til en Tragicomoedie, saasom den er en Blanding af traurige og lystige Scener, og endes med latterlige Nachspill.¹⁴

Flere dramatiske genrer flettes ind i Holbergs afsluttende sammenligning og forstærker indtrykket af, at de to heltinder træder frem for læseren som stærke og fascinerende karakterer på hver deres historiske scene. Holbergs fortællende historiefremstilling omhandler først og fremmest moral og fornuft i politiske og alment menneskelige forhold, og han udvikler den modstilling af karakterer, som han også praktiserer i sin komediekunst, som en historisk analyse-metode, inspireret af Plutarch.

Bag historiens kulisser

Charlotta Biehl søger i sine historiske breve først og fremmest at give læseren et blik ind bag kulisserne for de samtidshistoriske begivenheder og levere en analyse af menneskelige motiver og følelser og af sædelighed og usædelighed ved Frederik IV's, Christian VI's, Frederik V's og Christian VII's hoffer, Struensees periode og statskuppet i 1784, hvor den magtfulde Ove Høegh-Guldberg blev afsat. Mens Holberg ligner en moderne spindoktor eller politisk kommentator, der analyserer magthaveres statspolitiske intriger, kan Charlotta Biehl måske sammenlignes med en livsstilseksperter, der formår at se de kongelige efter i de

moralske sømme. Mange af de scener omkring kongelige børnefødsler, kropsligt forfald og seksuelle udskejelser, Biehl beretter livligt om, kunne aldrig blive genstand for Holbergs historiske fremstilling og analyse. Også forskellen i køn gør sig gældende: Biehl ved simpelthen mere om kvindekroppen end pebersvenden Holberg.

Johan Bülow forsynede som omtalt Biehl med en del materiale, blandt andet til beskrivelsen af statskuppet i 1784 og dets forudsætninger. Det må have været hans ide, at Biehls livlige stil, sans for replikker og situationer har kunnet bidrage til analysen og fremme læserens indsigt i motiverne bag handlingerne. I skildringen af hofflivet i hendes samtid skaffede Biehl sig også selv informationer ved simpelthen at gøre iagttagelser fra sit hjem på Charlottenborg, hvorfra hun relativt nemt kunne observere hoffets daglige liv. Biehl har lagt stor energi i at følge Bülows opfordring og har søgt at give brevene farve, dramatik og stemning i stil med de franske 1600-tals *Chroniques scandaleuses* om intriger og udsvævelser ved det kongelige hof.

Hendes fremstilling bliver en art seksualitetens historie under Christian VI, Frederik V og Christian VII. I hendes fortolkning er årsagen til, at der opstår problemer, som regel en farlig ubalance i forholdet mellem mænd og kvinder. Kernen i de kongelige konflikter og fejltagelser ligger i forholdet mellem kønnene. Her begynder og ender mange dramatiske landspolitiske begivenheder i Biehls optik.

Biehl har oplagt den evne til at skabe en sammenhængende historisk fortælling, som Holberg lægger vægt på, både når det gælder større og mindre fremstillinger, men hendes force er skildringen af en situation, et dramatisk forløb eller gengivelsen af en anekdote. Mange forskere har ansat hendes beskrivelser for at være historisk tvivlsomme, andre taler om det særlige stof, hun har blik for. Men i den senere tid har hendes breve leveret materialer til både historiske romaner og faghistoriske fremstillinger. Per Olov Enquist succes-roman, *Livläkarens besök* (1999), om Christian VII, Struensee og Caroline Mathilde henter megen inspiration hos Charlotta Biehl, og historikeren Michael Bregnsbos *Caroline Mathilde. Magt og skæbne* (2007) henviser også til Biehls fremstilling.

Man kan lægge mærke til, at Biehl åbenlyst skilter med sin personlige synsvinkel og dens begrænsninger, og hun kommenterer de forskellige vurderinger, som sladder og snak i almindelighed fremsætter, og viser, hvis snakken får betydning for begivenhederne. Hun bruger den personlige henvendelse til Bülow til at være subjektivt vurderende, dyrke sin sans for dramatik og pointere sine ideer om opførsel og god moral. Hendes fremstilling går langt ind i en analyse af, at monarkiet fungerer som en moralsk metafor. Hun søger at forklare, hvordan og hvorfor den kongelige metafor kan opbygges eller nedbrydes. Dårlig opdragelse

og undervisning af de kongelige børn og hoffets sladder og hoffolkenes magtbegær får ansvar for mange kongelige fejltagelser.

De kongelige har også ofte et problem med at optræde i den repræsentative offentlighed, det enevældige totalteater af optog, forlystelser og offentlige afstraffelser, som de selv har skabt, og som folket elsker og dyrker. Christian VI viser sig for sjældent for folket, og man hader dronningen, der altid kører rundt i sin karet for nedrullede gardiner. Frederik V går helt fejl af, hvor vigtig fejringen af enevældens 100-årsjubilæum er for befolkningen. Biehl mener, at han måske er bange for, at folket vil udtrykke sin misfornøjelse med ham, og han nedtoner derfor festligheden. Men det er en fejltagelse. Borgerskabet så nemlig denne højtidelighed som "et æreminde på deres nidkærhed og troskab"¹⁵. Man havde glædede sig til igen at triumfere over den hovmodige adel, men da festlighederne blev dæmpet, så borgerskabet det som et udtryk for, at adelen "drejer og leder" kongen, som den vil. Virkningen af det hele blev, at enevældens runde dag mere lignede en sørgefest end et jubilæum.

Den sindssyge Christian VII er måske blevet psykisk skadet, fordi han som barn aldrig har været "i værdige hænder" og haft en ærlig fortrolig. Han har været omgivet af egoister og får en elendig start, da han udråbes som konge, fordi han af uvidenhed optræder uværdigt og tager alt for begejstret imod folkets hyldest og derfor straks bliver kaldt barnagtig af mere besindige undersåtter. Kongen er rastløst og har hang til forlystelser, skuespil, baller og maskerader:

Denne store ustadighed, denne idelige omgøren af hvad han havde gjort, betog undersåtterne al agt, tillid og kærlighed til ham, hvortil hans idelige higen efter lystture, baller, skuespil, maskarader og alle mulige afvekslinger af forlystelser ikke bidrog lidet; thi de viste tydeligt at han ikke bekymrede sig det ringeste om sine pligter som konge, men måtte om ikke af mangel på lyst og kræfter, så dog af mangel på tid overdrage andre regering.¹⁶

Også kongens åbenlyse omgang med ludere resulterer i, at han taber agtelse hos sine undersåtter, mens dronningen beklages. Det går så vidt, at matroserne begynder at råbe grovheder efter kongen, når hans karet passerer.

Ifølge Biehl har dronningen voldsomme og stærke lidenskaber. Hendes temperament er fyrigt og lidenskabeligt, og hun savner simpelthen som ung gode rådgivere. Det er oplagt, at Biehl benytter sig af de klicheer, der gør sig gældende i de franske *Chroniques scandaleuses*.¹⁷ Denne 1600-tals-genre om politiske intriger og udsvævelser ved hoffet angiver hun selv at have haft kendskab til. Men selv om hun i lighed den franske krønike også dyrker det seksualiserede

portræt af majestæter og hoffolk, bliver hendes personlighedsskildring ganske sammensat og flersidet.

Hos Biehl beskrives både mænd og kvinder generelt som fyrige og erotisk lidenskabelige, og kvinden har et ganske særligt ansvar for både at styre sin egen og mandens sanselighed. Det går derfor fra starten helt galt i Christian VII's ægteskab; dronningen er nemlig ikke i stand til at tøjle hverken sin egen eller kongens drift. Hun optræder ikke som en "høj og hellig" person, men bliver "til en maitresse, til målet for opbragte lidenskaber". Det hænger sammen med, at hun er alt for imødekommende over for kongen. Hun holder ikke afstand og kommer senere til at bøde for det, når hoffolkene skaber rænker imellem ægtefællerne. Derfor bliver kongens livlæge, Struensee, hende en så kærkommen beskytter, der til at begynde med letter hendes anstrengte forhold til kongen.

Biehls historiske breve er både elementært underholdende og historisk overraskende. Hun lader sin læser se forfaldet og problemerne og understreger som regel såvel de historiske personers gode som deres mindre gode sider. Baggrunden for Christian VII's elskerinde, Støvlet Katrines, liv som luder analyseres indgående. Ja, læseren skal ligefrem forestille sig at være i hendes situation, da hun jages ud af sit fornemme barndomshjem som tiårig.

Folkesnakken bliver en særlig stemme i fremstillingen, hvilket Biehl selv ivrigt analyserer. Et tilbagevendende problem, som folk i almindelighed snakker om, er hoffets druk. Under Christian VI, hvor man skulle forvente, at den pietistiske vækkelse kunne fremme anstændigheden, steg folkets udskejelser ifølge Biehl til ukendte højder. Dronningen havde indført en streng, religiøs tugt for at holde kongen fra fruentimmerne, til gengæld begyndte religiøse hyklere at drive deres spil i byen og krænke kvindernes tillid "på den skændigste måde". Byen var fyldt med apostle og genfødte, der prædikede fra torve og pladser. Blodskam og ægteskabsbrud florerede, fordi de hellige sagde, at man ikke kunne synde, hvis man handlede i "nådens tilstand". Men når et kongeligt ægteskab fungerer og hoffolkene forhindres i at intrigere og lokke med deres usædelige tilbud, går det godt, ikke alene ved hoffet, men i hele landet.

Biehls historiske breve rummer således en moderne analyse af, at både krop og sjæl skal dannes og tilfredsstilles, og at et værdigt og afbalanceret forhold mellem de naturligt fyrige mænd og lige så fyrige kvinder er altafgørende for et lands fremgang. Hendes fremstilling baserer sig først og fremmest på scenisk fortælling, hvor de magtfulde kongelige kan opleves af læseren i deres menneskelighed. Ofte er det, hvad man anser for ubetydeligheder, der har afgørende indflydelse på de historiske begivenheder, og Biehl stræber efter at vise, hvor let historiens gang kunne have været anderledes, hvis kongerne havde fået en bedre opdragelse,

haft kærlige fortrolige og balance i deres ægteskaber. Der er også en kontrafaktisk historieanalyse på spil hos Biehl.

Den dramatiske historie

Med de historiske breve gør Biehl sig gældende med en dansk royal seksualitets-historie, der næsten fanger bedre hos nutiden end Ludvig Holbergs historiefortælling. Charlotta Biehls opfattelse af historiske tematik videreføres i al fald i mange af nutidens romaner om historiske skikkelser, eksempelvis den danske forfatter Marie Hellebergs romaner om dronninger, prinsesser og grevinder. Charlotta Biehl er også selv blevet genstand for historisk fortællekunst i Mette Winges roman, *Skriverjomfruen* (1988), et værk, der endvidere har inspireret til teaterfremstillinger af Biehl. Den moderne idé med at se historien som fortællinger om personlige motiver, dramatiske scener, intriger og opgør mellem personer er i høj grad til stede i moderne litteratur og scenekunst.

Holbergs historiefortælling og hans fortolkning af antikkens sammenlignende historieskrivning er blevet anledning til en meget veloplagt genfortælling i *Holbergs Heltehistorier*, fortalt af Henrik Stangerup, 1987. Han fremhæver, at Holbergs historiefortælling lyser af frisind og opdagerglæde, tolerance og åbenhed over for kulturer fra alverdens lande. For Holberg er oplysningen et globalt anliggende.

Ludvig Holbergs og Charlotta Biehls oplysende brug af historien har forskellig tradition: for Holbergs vedkommende antikkens historieskrivning og for Biehls vedkommende den franske krønike, derfor får deres fortælling også et meget forskelligt indhold og udformning. Men i begge skrifter mærker man de trænedes skribenters erfaring med ordkunst og scenekunst og deres eminente evne til at give historiens farve, replikker, episoder, scenisk dramatik og fortælling, hvilket engagerer læseren og ansporer hans eller hendes egen eftertanke.

Noter

1. Ludvig Holberg, "Første Brev til en Højvelbåren Herre", i F. J. Billeskov Jansen (red.), *Værker XII* (København, 1971), s. 39.
2. Holberg fungerede både som rektor og kvæstor, dvs. regnskabsfører eller universitetsdirektør.
3. Satiren er trykt i "Fire Skiemte-Digte og Zille Hans Dotters Gynaicologia", i F. J. Billeskov Jansen (red.), *Værker IV* (København, 1969), s. 387 ff.

4. Jf. Thomas Overskou, *Den danske Skueplads, i dens Historie fra de første Spor af danske Skuespil indtil vor Tid. Tredie Deel. Kjøbenhavn*. Samfundet til den danske Literaturs Fremme (København, 1860), s. 6.
5. Marianne Alenius' udgivelse af Charlotta Dorothea Biehls selvbiografiske brev, *Mit ubetydelige Levnetsløb* (København, 1986) leverer et vigtigt grundlag for nye studier og opfattelser af Charlotte Biehl.
6. Eksempelvis indgår denne problematik i Georg Albrecht Mai, *Die Frauenfiguren im Dramatischen Werk der Charlotte Dorothea Biehl: Studien zur Komödienform in Dänemark im 18. Jahrhundert* (Kiel, 1981).
7. Fremstillingen i det følgende bygger på min udgivelse, *Hvor litteraturen finder sted I* (København, 2010), s. 323 ff.
8. Se nærmere Rasmus Frankenaus skildring af Københavns Bombardement 1807 i *Sundheds og Moerskabs Tidende*. No. 59. September 1807. Offentliggjort på internetadressen: <http://www.kobenhavnshistorie.dk/bog/sakb1807/sakb1807.html>. Aflæst 2011-03-25.
9. Ludvig Holberg, "Moralske Fabler", i F. J. Billeskov Jansen (red.), *Værker IX* (København, 1971), s. 344.
10. Svend Cedergreen Bech, *Brev fra Dorothea: Af Charlotta Dorothea Biehls historiske breve* (København, 1975), s. 78 f. Se også "Charlotte Dorothea Biehls historiske Breve (meddelte af J. H. Bang efter Originalerne, som findes i Sorø Academis Manuskriptsamling Nr. 71, 20)", i *Historisk Tidsskrift*, bind 3, række, 4 (København, 1865–1866), s. 203.
11. Helte- og Heltindehistorierne er udgivet i Ludvig Holberg, *Samlede Skrifter*, bd. XI og XIV, red. Carl S. Petersen (København, 1931 og 1934). En digitalisering af Holbergs samlede skrifter er under udgivelse i et samarbejde mellem Oslos universitet og Det danske Sprog- og Litteraturselskab.
12. Ludvig Holberg, "Af Helte-Historier", i F. J. Billeskov Jansen (red.), *Værker VIII* (København, 1970), s. 179.
13. Se nærmere Mai 2010, bd. I, s. 243.
14. Ludvig Holberg, "Af Heltinde-Historier", i F. J. Billeskov Jansen (red.), *Værker VIII* (København, 1970), s. 279.
15. *Brev fra Dorothea* (1975), s. 129; *Historisk tidsskrift* (1865–1866), s. 272.
16. *Brev fra Dorothea* (1975), s. 191; *Historisk tidsskrift* (1865–1866), s. 361.
17. Genrebetegnelsen, *Chroniques scandaleuse*, daterer sig tilbage til en krønike fra slutningen af 1400-tallet om den franske konge, Louis XI, men anvendes senere om seksuelt afslørende selvbiografiske og biografiske skildringer af franske hoffolk i 1600-tallet. Genren har tillige betydning for tilblivelsen af en moderne, fortællende prosa i 1600–1700-tallet, jf. også Kate Loveman, *Reading Fiction, 1670–1740* (Cornwall, 2008).

Summary:

History as a Scene in Ludvig Holberg and Charlotta Dorothea Biehl

Ludvig Holberg (1684–1754) and Charlotta Dorothea Biehl (1731–1788) are two key figures of the Nordic Enlightenment. The Norwegian Holberg took his philosophical and theological degrees from the University of Copenhagen at an early age and travelled around Europe accumulating knowledge for his historical writings. Holberg made a splendid career at the University of Copenhagen both as a professor and vice-chancellor and published historical works, satires, comedies, essays, fables, and autobiographical letters. As a woman, Biehl was barred from university education and public office. Her world was confined to her childhood home, and she never had the opportunity to travel. In return, she immersed herself in studies of language and theatre, reading with great enthusiasm Holberg's writings. She became a comedy writer and a novelist, and also wrote historical works and historical letters. The paper discusses how Biehl and Holberg made performing arts and historiography inspire each other. History is in their depictions not only a royal chronology, but a vivid narrative. Holberg's and Biehl's approaches to historical study drew on different traditions: Holberg was influenced by ancient historiography while Biehl was inspired by the French chronicle; therefore, their historical writings have very different contents and designs.

Keywords: historiography, theatre, history, narration.